

MOBILITA V ARCHITEKTUŘE JE FASCINUJÍCÍ

Rozhovor Moniky Arczyńskiej s polským architektem Robertem Koniecznym z ateliéru KWK Promes, koncepce otázek a překlad Petr Šmídek

foto: Leszek Ogródnik

„Domnívám se, že se vyplatí řídit se zdravým rozumem, protože při výpočtech CO₂ málokdo bere v úvahu následný život budovy a všechny další práce, které se na ní budou muset provést. U betonu takové práce prakticky nejsou zapotřebí – pokud je dobře proveden, máme na dlouhá léta klid.“

Vím, že se nesespecializujete pouze na jeden druh materiálu, ale u rodinných domů často používáte beton. Je to dáno výhodami betonu jako stavebního a konstrukčního materiálu, nebo se na něj díváte i symbolicky s tendencemi vytvořit pro obyvatele dobře chráněné přístřeší?

Pravděpodobně neexistuje stavební technologie, kterou bychom doposud nepoužili, a beton je jednou z mnoha. Dlouhé roky mě trápí myšlenka a touha vytvořit stěnu složenou pouze z jedné vrstvy. Kdykoli se podíváte na staré budovy, které jsou takto postavené, působí čistě, jednoduše a nekomplikovaně. Samozřejmě je tu oprávněná otázka stále přísnějších ekologických požadavků, které musí budovy splňovat, a materiál, který by se dal použít současně jako nosná konstrukce, fasáda a tepelná vrstva, zkrátka neexistuje. Pevně však věřím, že dříve či později k tomu dospějeme.

V případě betonu se mi líbí jeho trvanlivost. Když navrhujeme stavbu s vědomím, že bude sloužit dalším generacím, pak záměrně volíme materiál, o který následně nebude třeba příliš pečovat. Celá idea je založena na odolném obvodovém plášti, přičemž interiér by měl být co nejflexibilnější. Pracovali jsme s ocelí, dřevem i řadou zděných konstrukcí, ale u betonu je to jiné: za prvé lze s betonem dosahovat stále nových a nových možností a za druhé je to natolik univerzální technologie, že si s ní poradí každá stavební firma. To je také důvod, proč jej tak často používáme. Samozřejmě je tu otázka osvěty související s emisí CO₂, které již mnoho let stále rostou, což se dotýká i mě osobně. Protože se v této profesi pohybují déle než 20 let, viděl jsem mnoho situací, kdy lidé někdy poněkud bezmyšlenkovitě následují trendy nebo názory, které byly někde formulovány, a opakují je jako zjevenou pravdu. Nesouhlasím s tím a oceňuji trvanlivost betonu, nezapomínám na energii do něj vloženou. Proto jsme například u typových domů určených pro jednu rodinu, bez záměru, aby tyto objekty vydržely po generace, zvolili kvůli rychlé výstavbě dřevěnou konstrukci. Pokud tento dům v budoucnu nebudeme potřebovat, je velmi snadné jej rozebrat a materiál znovu použít. Když jsme však navrhovali například Centrum dialogu Przełomy ve Štětíně, které má sloužit i dalším generacím, sáhli jsme po něčem mnohem trvanlivějším. V tomto ohledu se mé názory nezměnily. Domnívám se, že se vyplatí řídit se zdravým rozumem, protože při výpočtech CO₂ málokdo bere v úvahu následný život budovy a všechny další práce, které se na ní budou muset provést. U betonu takové práce prakticky nejsou zapotřebí – pokud je dobře proveden, máme na dlouhá léta klid.

Líbí se mi beton? Mám rád mnoho stavebních technologií, ale beton má velký potenciál. Sleduji výzkum nových technologií a věřím, že beton bude stále ekologičtější. Materiály se budou nadále měnit, protože jednak roste naše

ekologické povědomí a jednak se zvyšuje tlak na výrobce. Cílíme na výsledek v mnoha směrech a beton se zdá být nejbližší mé vysněné představě jednovrstvé stěny.

Nevadí vám jeho chladnost?

Mně beton, podobně jako sklo, nepřipadá vůbec chladný. Dokonce i když řeším interiér, necítím potřebu betonový povrch dále upravovat, protože ve mně vyvolává příjemné pocity. Když se použije podlahové vytápění, je příjemné chodit po betonové stěrcce bosýma nohama. Dokonce ani dřevo, které je dobrý izolant, není tak příjemné jako mírně vyhřátý beton. Podobně je na tom současné zasklení budov – pokud má ty správné parametry a vy k němu přiblížíte ruku, tak nepocítíte žádný chlad.

A když se vrátíme k tématu „dům jako bezpečné útočiště“, jak důležitá je pro vás masivnost betonové konstrukce?

Vždy jsem se trochu smál tomu, že mnoho lidí považuje Bezpečný dům, který jsem navrhl v roce 2005, za bunkr, přestože všechny pohyblivé prvky jsou vyrobeny ze dřeva nebo oceli (dlužno přiznat, že hlavní nosná konstrukce domu je samozřejmě z monolitického betonu). Lidé nakupují očima a to, co vidí, je ve skutečnosti něco úplně jiného. Nikdy jsem se příliš nezabýval otázkami bezpečnosti, snad jen teď, když začala válka na Ukrajině, mě napadlo, že betonové stavby mají tu výhodu, že jsou v takové situaci odolnější.

U Archy došlo také k autonehodě... (V roce 2006 do domu narazilo auto, jehož řidič při sjíždění ze svahu ztratil kontrolu nad vozidlem. Díky šikmé spodní části domu nedošlo k žádným vážným zraněním.)

Ano, to jsou situace, které by mě ani nenapadly. Archa měla být původně malý dřevěný letní dům o ploše 30 až 40 m², protože si to manželka přála a protože jsme si v době, kdy jsme pozemek kupovali, nemohli dovolit nic většího. Pak se však původní idea domu začala rozvíjet, což zabralo několik let. Postupně ve mně zrála myšlenka na jednovrstvou stěnu, až se nakonec zrodil nápad vytvořit něco trvalejšího. Kdyby měl tento dům dřevěnou konstrukci, možná by byl během nehody zničen a moje žena by v něm možná zemřela. Archa má našťastí specificky tvarované základy, takže když auto narazilo do betonového soklu, bylo pod ním stlačeno a lidé, kteří byli v autě, přežili. Byla to mimořádná náhoda – auto narazilo do správného místa a všechno šťastně dopadlo. Jen to potvrzuje, že si můžeme věci přesně naplánovat, avšak život pak naše záměry krutě ověří. V tomto konkrétním případě, kdyby někdo s ohledem na ekologii postavil dům ze dřeva, auto by ho zcela zničilo, musel by se postavit znovu, a proto by bylo množství vložené energie mnohem větší.

Když už byla Archa vyprojektovaná a měla stavební povolení, začal jsem se obávat, že by mohly nastat problémy spojené s výstavbou ve svahu, protože v Polsku se v té době začaly objevovat půdní sesuvy. Stavbu jsem tedy zastavil a ke zděšení své ženy řekl, že vše rychle upravím, aby stavební firma nemusela opustit staveniště. Upravil jsem konstrukci tak, aby co nejméně zasahovala do terénu, což

bývá nejčastější příčina sesuvů půdy. Z domu se stal most, pod kterým dešťová voda volně protéká. Při všem tom šílenství jsem si uvědomil, že jsem pro svůj dům navrhl jednovrstvou betonovou stěnu, která má tloušťku pouhých 150 mm – teď bych volil větší, aby více kryla výztuž –, a rozhodl jsem se, že izolaci umístím dovnitř. Mělo to být jednoduché, trvalé a chtěl jsem si splnit svůj sen, aniž bych se musel starat o nějaké certifikáty. Začali jsme tedy se stavebními inženýry z Technické univerzity v Krakově provádět výpočty a hledat materiály, které by odpovídaly dané situaci. Byly dvě možnosti: pórobeton, který absorbuje vodu a pak ji vrací, ale nedokázal jsem si z něj představit všechny povrchové úpravy, detaily u zasklení atd., a druhým řešením byl nástřik izolační pěny na stěny. Izolace se měla spojit s betonem, ale nemělo dojít ke kondenzaci. Působím však v architektuře dost dlouho na to, abych věděl, že teorie a praxe jsou někdy dvě různé věci. Na stavbě může vzniknout řada chyb. Kvůli těmto pochybnostem jsem přišel s odvětrávanou stěnou. Jde o jednoduchý princip – otvory v bednění zajišťují větrání, takže jsem izolaci ze styrodurových desek posunul dál od stěny a namontoval ji na styrodurové podložky. Z vnitřní strany jsme navíc použili izolační pěnu, ale bylo to zbytečné, protože by stačil samotný polystyren. Podařilo se mi vymyslet řešení, které je skvělé pro jednopodlažní domy. S většími projekty zatím vyčkáváme, až uvidíme, jak se bude Archa chovat po několika letech testování. Vše zatím funguje a mě teď láká použít tuto technologii, velmi podobnou mé vysněné jednovrstvé stěně, také u dalších a větších budov. Naše kancelář je příliš malá na to, abychom si mohli dovolit platit certifikační procedury, ale láká mě to dříve či později vyzkoušet.

K tématu jednovrstvé stěny se váže příběh z Centra dialogu Przełom ve Štětíně. Když jsme po dokončení projektu předložili cenový odhad, tak se rozpočet pohyboval kolem 36 milionů zlotých (v té době cca 234 milionů korun). Celý šťastný, že se nám podařilo projekt předložit, jsem odjel na dovolenou k moři a najednou, když ležím na pláži, jsem od kolegy z kanceláře dostal informaci, že muzeum zpochybnilo rozpočet a stavba nesmí stát více než 18 milionů zlotých (117 milionů korun). Najednou to začalo být vážné – co teď seškrtat? Napadlo mě, že bychom mohli udělat betonovou skořepinu, z vnitřní strany ji zateplit, což se sice nemá dělat, ale nějak bychom to vyřešili. Tým v kanceláři byl tak motivovaný, že se škrty v projektu nakonec podařilo snížit cenu na potřebných 18 milionů. Pak mi Michał, který už je partnerem naší kanceláře, řekl: „Víš, Roberte, vypadá to jako hezký experiment, ale je to veřejná budova a musíme splnit všechny normy.“ Někdy přistupuji k problémům v projektech trochu bláznivým způsobem, ale v tomto případě rozhodoval jednoduchý argument: abychom nedostali šach mat, musíme něco vymyslet. V hlavě mi zůstala snaha co nejvíce zjednodušit stavbu – postavíte ji, pak přejdete do interiéru a dokončíte základní stavební práce.

O odolnosti a robustnosti jsme již hovořili, ale často také kombinujete obvodový plášť s pohyblivými částmi. Jak moc je pro vás tento druh mobility důležitý?

Myšlenka mobility vznikla zcela náhodou v projektu Bezpečný dům, kde jsme museli najít řešení pro klientovy požadavky. Rychle jsme zjistili, že mobilita v architektuře není jen o běžném otevírání a zavírání, ale že se těmito pohyby také děje něco krásného okolo budov. U Bezpečného domu se lidé soustředí na bezpečnost, ale pro mě je daleko více fascinující, jak se propojuje s okolím. Obyvatelé se ráno probudí, otevřou okenice a stěny, posunou plot a budova se propojí s veřejným prostorem. Zahrada je pak soukromým, intimním místem, podobně jako u terasového bydlení.

Každopádně nás pohyb začal fascinovat, protože jsme si uvědomili, že nám umožňuje použít dočasné změny okolo domu. Zároveň jsme si uvědomili, že nám také umožňuje vyhnout se konečným rozhodnutím při navrhování. Když jsem navrhoval dům pro své rodiče, vytvořil jsem pohyblivou část kuchyně – jedna ze skříněk měla nainstalovaná kolečka –, protože jsem nevěděl, která varianta by pro ně byla vhodnější. Po letech už mobilitu skřínky přestali využívat, protože si našli uspořádání, které pro ně bylo optimální. Mobilita nabízí mnoho možností a zbavuje návrháře definitivního rozhodnutí. Mluvíme o tom napůl žertem, napůl vážně, ale na druhou stranu jsme díky těmto mobilním řešením získali u dalších projektů řadu výhod. Umožnilo nám to posunout se dál.

V případě galerie PLATO v Ostravě se musím usmívat, neboť je úžasné, že jsme pomocí otočných betonových stěn – podobně jako u Bezpečného domu – dospěli k budově, která se nestandardním způsobem vůči svému okolí otevírá a demokratizuje umění. Náměstí kolem muzea se stává součástí výstavního prostoru a výrazně jej tak rozšiřuje.

Architektura je spojena se stabilitou, s nehybností a mobilita se využívá jen zřídka, samozřejmě s výjimkou otevírání oken a dveří. Podobných řešení ve větším měřítku není mnoho. Původní projekt, který nás k této problematice přivedl, nám ukázal, že to není vůbec složité a že řešení jsou vlastně jednoduchá. Pro architektky to musí být překvapivé, ale pro lidi pracující v průmyslu je navrhování těchto řešení něco, co dělají téměř denně v mnohem větším měřítku. Jejich spolupráce na našich projektech je pro ně spíše koníčkem.

Vaše domy jsou šité na míru konkrétním uživatelům a jejich potřebám. Jak moc rozdílné je navrhování bytových domů, jejichž obyvatele neznáte a u nichž potřebujete, aby byly co nejuniverzálnější?

Budovy šité na míru, určené konkrétnímu příjemci se specifickými zvyky, by ve skutečnosti nebyly vhodné jako univerzální řešení. Tak je tomu i v případě vícegeneračního bydlení – ve škole nás učili, jak mají dispozice vypadat, a o to se víceméně snažíme dodnes. Vždycky je tu však pokušení hledat nová řešení, protože si myslím, že při navrhování bytových domů je stále co objevovat. Teď sedím v našem domě UNIKATO, který je odpovědí na problém nízkorozpočtového bydlení v komerční zástavbě, a jsem rád, že se to podařilo, protože sociální bydlení mě stále fascinuje.

Když jsem končil studia, myslel jsem si, že dobrého architekta poznáte podle toho, že umí navrhnout malý sociální byt, kde záleží na každém centimetru. Navrhli jsme mnoho domů, ale vždycky mě lákalo navrhovat malá sídliště. Chtěl bych udělat něco neobvyklého, co souvisí s prostorem, a možná porušit pravidla, abych v tomto prostředí zajistil lepší kvalitu života. Dnes byli vyhlášeni vítězové ceny Miese van der Rohe, kde byl oceněn návrh sociálního bydlení se společnými prostory pro jejich obyvatele (*sdílené bydlení La Borda v Barceloně od místního ateliéru Lacol – pozn. překl.*). O takovém úkolu sním. Jiná věc je, jak takovou zakázku sehnat, ale nejspíš jedine formou architektonické soutěže, protože cenově nebudeme konkurenceschopní.

Ostravská galerie je vaší první rekonstrukcí a zahraniční realizací? Jak tento proces probíhal (zásah do historické struktury, veřejná zakázka s nízkým rozpočtem, covidová pandemie a enormní nárůst cen materiálů)?

V zahraničí projektujeme neustále, ale ostravská galerie je ve skutečnosti náš první veřejný projekt a první úprava historické budovy. Byla to velmi složitá situace. Museli jsme si některé věci srovnat v hlavě, abychom trochu slevili, ale v pozitivním slova smyslu, a rekonstrukci navrhli co nejlevněji. Je to problematická stavba, naklání se, není stabilní, část se zřítla, přitom nové mobilní prvky vyžadují dokonalou přesnost. Na jedné straně jsme se museli vypořádat s rozpočtovými problémy, na druhé straně se složitostí tohoto objektu. Byla to jedna z největších výzev, které jsme kdy čelili, avšak vadilo by mi, kdyby se měl tento proces příliš komplikovat a přehánět. Když vědomě a s rozmyslem sáhnete do stávající konstrukce, musíte to udělat tak, aby si pak lidé neřekli, že by bylo lepší a levnější postavit to celé od nuly. Někdy bylo nutné řemeslníkům na stavbě přesně ukázat, jak se co dělá. Vyhrnul jsem si rukávy a zeptal se: „Co vlastně umíte?“ A to nás vedlo k rozhodnutí, jak se věci mají správně dělat.

Takže tvoříte projekty nejen ze stavebních prvků a materiálů, ale také z dostupných dovedností.

Samozřejmě, že jsme na tento projekt v kanceláři občas nadávali, ale to je přirozené. Zdražování materiálů a stavebních nákladů bylo podobné tomu, co jsme zažili ve Štětíně – najednou bylo k dispozici mnohem méně peněz a na trhu se všechno zbláznilo. Nemůžete navýšit rozpočet, takže je vám do pláče. Se soukromým investorem by bylo přirozené si sednout a popovídat, ale u veřejné zakázky taková možnost nebyla. Ale všem, kteří se podíleli na projektování a výstavbě, na této budově hodně záleželo, a tak věřím, že je to na výsledku vidět.

V polovině května se ostravská galerie na jeden měsíc otevřela veřejnosti, aby si návštěvníci mohli prohlédnout nově rekonstruované prostory. Objekt bývalých jatek si budou moci prohlédnout také účastníci červencového festivalu Colours of Ostrava. Během léta však bude galerie opět uzavřena, aby se mohl interiér vybavit mobiliárem podle návrhu architektky Yvette Vašourkové a aby se mohlo dokončit okolí budovy, kterou má obklopit zeď od krajinářky Denisky Tomáškové. Zahajovací výstava v nových prostorách PLATO Ostrava je naplánována na 21. září 2022.